

Janna Rauhala

PAIKALLISUUS POHJOIS- JA ETELÄ- SUOMEN KUNNALLISISSA VARHAISKASVATUSSUUNNITELMISSA

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2020

TIIVISTELMÄ

Janna Rauhala: Paikallisuus Pohjois- ja Etelä-Suomen kunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa
Kandidaatintutkielma,
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2020

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018 on velvoittava valtakunnallinen asiakirja, joka toimii varhaiskasvatuksen pohjana koko Suomessa. Tällaista varhaiskasvatuksen järjestämistä ja toimintaa ohjaavaa pedagogista opetussuunnitelmaa ei ole ollut ennen vuotta 2016. Varhaiskasvatuksen järjestämisestä ovat vastuussa kunnat, jotka laativat kansallisen vasun pohjalta omat paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmansa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena olikin selvittää, miten paikallisuus näyttäytyy Pohjois- ja Etelä-Suomen kuntien varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentui varhaiskasvatuksen sekä sen ohjausjärjestelmän ja opetussuunnitelmatyön kuvauksesta sekä varhaiskasvatuksen ympäristön ja moninaisuuden käsitteiden määrittelystä. Tutkimus toteutettiin laadullisena aineistolähtöisenä tutkimuksena. Tutkimuksen aineistona toimi kuuden kunnan paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat, joista Pohjois-Suomen kunniksi valikoitui Utsjoen, Inarin ja Enontekiön kunnat ja Etelä-Suomesta Vantaan, Turun ja Tampereen kaupungit. Kunnat valikoituivat niiden sijainnin mukaan. Aineisto analysoitiin diskursiivisen sisällönanalyysin keinoin.

Tutkimustulosten mukaan paikallisuuden kuvastuminen voitiin jakaa kolmeen pääteemaan. Paikallisuuden näyttäytymisestä kieli palvelumuotojen järjestäminen kunnassa. Pohjoisen harvaanasutuissa kunnissa varhaiskasvatuksen toimintamuodot sijaitsivat kaukana toisistaan sekä yhteistyötä tehtiin yli kuntarajojen, jopa Ruotsiin ja Norjaan. Etelä-Suomessa avoimen varhaiskasvatuksen mainitseminen merkitsi sitä, että sille oli kysyntää toisin kuin pohjoisen pienissä kunnissa. Lisäksi paikallisuus näyttäytyi vasuissa varhaiskasvatuksen ympäristön tarkastelussa. Etelä-Suomen kunnissa oli monipuolisemmat mahdollisuudet vierailta lasten kanssa esimerkiksi kirjastoissa ja museoissa. Luonnon merkitys pohjoisen kunnissa ylsi aina leikki- ja askartelumateriaaleista arkirytmiiin. Kolmantena pääteemana tutkimuksen tulosten mukaan oli moninaisuuden näyttäytyminen paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Etelä-Suomen varhaiskasvatuksen arkeen kuului laajasti useita eri kulttuureja, etnisiä taustoja sekä uskontoja, kun Pohjois-Suomen kunnissa monikulttuurisuus tarkoitti paikallisesti lähinnä saamelaisen ja suomalaisen kulttuurin yhteiselo.

Kansallisen vasun velvoittavat tavoitteet ja ohjeet loivat paljon samankaltaisuutta paikallisten vasujen välillä. Kuntien maantieteellisesti mahdollistuvat puitteet sekä kulttuurierot synnyttivät kuitenkin niin vahvoja erilaisia toimintatapoja sekä arvoperustaa, että ne näkyivät myös paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Näihin eroihin tulee kansallisesti kiinnittää vahvasti huomiota, sillä, yhteisöön ja kulttuuriin kiinnittymisen lisäksi, laadukas ja tasa-arvoinen varhaiskasvatus on jokaisen suomalaisen lapsen oikeus.

Avainsanat: varhaiskasvatus, paikallisuus, opetussuunnitelmatyö, varhaiskasvatussuunnitelma

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	6
2.1	VARHAISKASVATUS JA SEN OHJAUSJÄRJESTELMÄ.....	6
2.1.1	<i>Varhaiskasvatustilanne</i>	7
2.1.2	<i>Opetussuunnitelmatyö varhaiskasvatuksessa</i>	8
2.1.3	<i>Paikallisuus varhaiskasvatuksessa</i>	9
2.2	VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	11
2.3	VARHAISKASVATUKSEN MONINAISUUS	12
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	14
3.1	TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	14
3.2	TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTON HANKINTA.....	15
3.3	AINEISTON ANALYYSI	16
4	TULOKSET	18
4.1	VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAMUODOT	18
4.2	YMPÄRISTÖ VARHAISKASVATUSSUUNNITELMISSA	20
4.3	MONINAISUUS VARHAISKASVATUSSUUNNITELMISSA.....	22
5	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	26
5.1	TULOSTEN POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	26
5.2	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	29
5.3	JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSIA	30
6	LÄHTEET	31

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatus siirtyi opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen vuonna 2013. Ensimmäinen varhaiskasvatuksen velvoittava asiakirja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet otettiin käyttöön vuonna 2016 ja se uudistettiin vuonna 2018 (Repo ym. 2018, 16). Myöhemmin käytän varhaiskasvatussuunnitelmasta myös nimitystä vasu. Varhaiskasvatuksesta tuli suunnitelmallisempaa sekä sen laatua arvioidaan niin paikallisella kuin kansallisellakin tasolla (Opetushallitus 2018, 61). Varhaiskasvatus perustuu varhaiskasvatukseen lakiin. Laki säättää tavoitteeksi tasa-arvoisen ja tasavertaisen jokaiselle lapselle mahdollisen varhaiskasvatuksen (Varhaiskasvatustalaki 540/2018, 3. pykälä). Kunnat laativat Vasun perusteiden 2018 pohjalta omat paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmansa, joiden tehtävänä on konkretisoida kansallisen suunnitelman luomia tavoitteita (Salminen & Poikonen 2017). Näiden asiakirjojen ja ohjeiden pohjalta kunnat järjestävät ja toteuttavat varhaiskasvatustaan parhaaksi katsomallaan tavalla. Varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmahistorian ollessa näin nuorta onkin ajankohtaista tutkia sitä, miten paikalliset toimijat ovat soveltaneet kansallista vasua omiin paikallisiin varhaiskasvatussuunnitelmiinsa.

Paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista on vähän vertailevaa tutkimusta. Kuitenkin esiopetuksen tutkimuksessa on todettu, ettei koulutuksellinen tasa-arvo toteudu täysin, kuten pitäisi (Kauppinen & Alasuutari 2018, 165). Suomen ollessa pitkä maa onkin itsestään selvää, että varhaiskasvatuksen järjestämisen tarpeet sekä mahdollisuudet ovat erilaisia. Lisäksi kulttuurieroja löytyy aina vilkkaista Etelä-Suomen kaupungeista tuntureiden ja porojen täyttämiin pohjoisen Suomen kuntiin. Tasalaatuisen varhaiskasvatuksen tavoite on sama jokaiselle lapselle kunnan kulttuurista tai puitteista huolimatta (Salminen & Poikonen 2017). Paikallisuus saa näkyä kuntien varhaiskasvatussuunnitelmissa polkematta kuitenkaan kansallista vasua (Opetushallitus 2018, 8).

Tämän kandidaatintutkielman tavoitteena onkin selvittää, miten paikallisuus kuvastuu Pohjois- ja Etelä-Suomen kunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tutkimustehtävään tartutaan konkreettisten kuvausten sekä kielellisten valintojen kautta. Näin rakennetaan näkemystä kulttuurin vaikutuksesta paikallisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu varhaiskasvatuksen, varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän ja opetussuunnitelmatyön määrittelystä sekä ympäristön ja moninaisuuden käsitteistä varhaiskasvatuksessa. Sen jälkeen avaan tutkimukseni toteutusta, jossa käsittelen tutkimustehtävääni, tutkimusmenetelmää ja aineistonhankintaa sekä analyysimenetelmiäni. Kolmantena esittelen tutkimustulokseni, jonka jälkeen siirryn tulosten pohdintaan ja johtopäätöksiin. Lopuksi kuvaan tutkimukseni luotettavuutta sekä jatkotutkimusehdotuksia.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tämä tutkimus pohjaa keskeisiin käsitteisiin, joita avaan tässä luvussa. Varhaiskasvatus ja sen ohjausjärjestelmä -kappaleessa kerron ensin varhaiskasvatuksesta ja sen ohjausjärjestelmästä. Sen jälkeen kuvaan varhaiskasvatuslain asettamia tavoitteita varhaiskasvatukselle, josta siirryn varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmatyön avaamiseen. Sitten kerron kuntien tehtävästä varhaiskasvatuksen kentällä eli paikallisuudesta varhaiskasvatuksessa. Seuraavassa teoriakappaleessa määrittelen varhaiskasvatuksen toimintaympäristöä ja lopuksi avaan varhaiskasvatuksen moninaisuutta.

2.1 Varhaiskasvatus ja sen ohjausjärjestelmä

Yleisellä tasolla ajatellaan, että varhaiskasvatus on vain vanhempien tai huoltajien työssäkäynnin mahdollistaja, mutta todellisuudessa se on aloitus lapsen elinikäiselle oppimiselle. Sen tärkeänä tehtävänä on, vanhempien työssäkäynnin tai opiskelun mahdollistamisen lisäksi, esimerkiksi lasten tasa-arvon sekä yhdenvertaisuuden edistäminen. (Opetushallitus 2018, 14.) Varhaiskasvatus käsitteenä on muotoutunut päivähoidon kautta ja on vahva osa Pohjoismaista hyvinvointivaltiota (Karila, Kinon & Virtanen 2001, 14). Varhaiskasvatus muodostuu kasvatuksesta, koulutuksesta ja hoidosta pedagogiikkaa painottaen. Varhaiskasvatukseen kuuluvat lapset ovat iältään 0-6 -vuotiaita sekä toimintamuotoina ovat päiväkotit, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Avoin varhaiskasvatustoiminta tarkoittaa esimerkiksi kerho- ja leikkitoimintaa. (Opetushallitus 2020a.)

Valtakunnallisella tasolla varhaiskasvatus on kokenut suuria muutoksia 1.1.2013, sillä sen hallinto, ohjaus sekä lainsäädäntö siirtyi opetus- ja kulttuuriministeriöön. Aiemmin se oli sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa. Päivähoitolaki muutettiin varhaiskasvatuslaiksi sekä päivähoito käsitteenä

muutettiin pääosin varhaiskasvatukseksi vuonna 2016. (Repo ym. 2018, 16.) Varhaiskasvatuksesta tuli näin suunnitelmallisempaa. Varhaiskasvatusta arvioidaan sekä kehitetään yksikkötasolta valtakunnalliseen tasoon asti (Opetushallitus 2018, 7). Arviointi siirtyi lisäksi Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen eli Karvin alaisuuteen (Repo ym. 2018, 16).

Uudistuneen lainsäädännön myötä varhaiskasvatuksesta tuli lapsen koulupolun aloittaja (Opetushallitus 2020b). Aiemmin sitä pidettiin vain tukimuotona perheille (Karila, Kinos & Virtanen 2001, 15). Sitä ohjaa sekä velvoittaa varhaiskasvatuslaki sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Sen tarkoituksena on lapsen kehityksen ja oppimisen tukeminen. Varhaiskasvatus on lasta yksilöivää ja jokaiselle lapselle laaditaan oma henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. (Opetushallitus 2018, 7–10.)

2.1.1 Varhaiskasvatuslaki

Varhaiskasvatus perustuu varhaiskasvatuslain pohjalle. Opetus- ja kulttuuriministeriö laatii esityksen, jonka pohjalta eduskunta säätää varhaiskasvatuslain. (Repo ym. 2018, 13.) Varhaiskasvatuslaissa ”-- säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen --.” (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 1. pykälä). Kunnat, kuntayhtymät ja yksityiset palveluntuottajan järjestämät tai tuottamat päiväkotitoiminta ja perhepäivähoito soveltavat varhaiskasvatuslakia toiminnan suunnitelmissa sekä toiminnassa (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 1. pykälä). Seuraavaksi käsittelen, mitä tavoitteita sekä tehtäviä varhaiskasvatukselle varhaiskasvatuslaki on määritellyt.

Varhaiskasvatuslaissa on listattuna varhaiskasvatuksen tavoitteet. Tavoitteena on tukea kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Lapsen oppimisen edellytyksiä tulee tukea sekä pedagogista toimintaa toteuttaa leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön pohjautuen. Lapsen elinikäistä oppimista ja koulutuksellisista tasa-arvoa edistetään sekä myönteiset oppimiskokemukset mahdollistetaan. Varhaiskasvatuksessa ympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3. pykälä.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on turvata tasa-arvo sekä yhdenvertaisuus, lasta kunnioittava toimintatapa sekä lasten ja henkilöstön

väliset mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet. Jokaisella lapsella on samanlaiset oikeudet varhaiskasvatukseen ja tarkoituksena on edistää kulttuuristen ja katsomuksellisten taustojen ymmärtämystä ja kunnioitusta. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3. pykälä.)

Tarkoituksena on huomata tuen tarve sekä järjestää lapsen yksilöllisen tarpeen mukaista tukea. Tehtävänä on myös tukea, edistää sekä kehittää lapsen taitoja vertaisryhmässä, yhteistyö- sekä vuorovaikutustaitoja. Lasta ohjataan kestävään, vastuulliseen sekä toisia ihmisiä kunnioittavaan toimintaan kohti yhteiskunnan jäsenyyttä. Lapsella on oikeus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Varhaiskasvatus tapahtuu yhdessä huoltajan tai huoltajien kanssa heitä kuunnellen. Tarkoituksena on tukea kasvatustehtävässä sekä luoda yhdessä vanhempien kanssa lapselle tasapainoinen kehitys sekä kokonaisvaltainen hyvinvointi ja turvallinen lapsuus. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3. pykälä.)

2.1.2 Opetussuunnitelmatyö varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatusta säätelee sekä ohjaa varhaiskasvatuksen opetussuunnitelma Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Vasu 2018 sekä Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 ovat Suomen kaksi opetussuunnitelmaa, joihin varhaiskasvatuksen toiminta perustuu. (Salminen & Poikonen 2017.) Ne määrittelevät valtakunnallisesti yhtenäisen ja tasa-arvoisen varhaiskasvatuksen toteutumisen (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 21. pykälä).

Opetussuunnitelman tehtävänä on toimia pedagogisena ohjekirjana antaen suuntaa sille, mitä opetetaan ja miten opetetaan. Opetussuunnitelmassa esiintyvät yhteiset käsitykset toiminnan tavoitteista sekä sisällöistä mahdollistavat koko maassa tasalaatuisen varhaiskasvatuksen. (Salminen & Poikonen 2017.) Tasalaatuisuus on kuitenkin vain mahdollisuus, jonka yhteinen kansallinen opetussuunnitelma parhaimmillaan luo. Esimerkiksi esiopetuksen laadun tutkimuksessa koulutuksellinen tasa-arvo ei toteutunut täysin, kuten sen olisi pitänyt tai sen odotettiin toteutuvan. (Kauppinen & Alasuutari 2018, 165.) Tässä huomataan paikallisuuden merkitys varhaiskasvatuksessa sekä opetussuunnitelmatyössä, josta kerron myöhemmin lisää.

Opetussuunnitelmatekstit heijastavat demokraattisen valtion ihannekansalaisiaan (Saari, Tervasmäki & Värri 2017, 102). Yhteiskunnallisena asiakirjana opetussuunnitelma kuvaa maan periaatteita, joiden avulla on tarkoitus tukea, kasvattaa sekä opettaa lapsia yhteiskunnan jäsenenä sekä jäseniksi. Opetussuunnitelman laatimiseen vaikuttavat yhteiskunnan muutokset sosiaaliselta, poliittiselta sekä taloudelliselta kannalta. (Salminen & Poikonen 2017.) Opetussuunnitelman laadinta varhaiskasvatuksen kentällä kuuluu opetushallinnolle, kuten kaikkien muidenkin kansallisten opetussuunnitelmien laadinta (Repo ym. 2018, 13).

Opetussuunnitelmaprosessi muodostuu kolmesta tasosta, jotka ovat kansallinen taso, opetuksen järjestäjän taso sekä päiväkotien ja koulujen taso. Tavoitteena kaikkien välillä on luoda toisistaan irrottamaton kasvatuksen ja koulutuksen polku. (Salminen & Poikonen 2017.) Vasun 2018 tehtävänä on avata varhaiskasvatuksen kokonaisuutta sekä liittää sitä osaksi koulupolkua. Se siis ohjaa sekä arvioi valtakunnallisesti toteutettavan varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista sekä kehittämistä. (Opetushallitus 2018.)

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa korostuu oppimisen kokonaisvaltaisuus. Tätä näkökulmaa opetussuunnitelmatyössä kutsutaan sosiopedagogiseksi perinteeksi. Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän ideologisen arvopohjana on lapsilähtöisyys, lapsuuden itseisarvo sekä lapsen oikeudet. (Salminen & Poikonen 2017.) Toisaalta on pohdittu, onko ideologinen arvopohja lapsilähtöisyydestä ja yksilöllisyydestä liian vahva ja häivyttääkö se lapsille yhtenäisen kehityslinjan (Sajaniemi, Lounassalo & Savolahti 2019, 227). Se vaikeuttaisi näin yhteisen opetussuunnitelman laadintaa.

2.1.3 Paikallisuus varhaiskasvatuksessa

Opetus- sekä kunnallishallinnolla on omat tehtävänsä varhaiskasvatusjärjestelmässä (Repo ym. 2018, 13). Seuraavaksi käsittelemme kunnan vastuuta varhaiskasvatuksessa. Kansalliset opetussuunnitelmat antavat tavoitteet ja reunaehdot kouluille ja päiväkodeille koko maassa. Suomessa uskotaan ja luotetaan paikallisen tason tietävän, millaiset pedagogiset keinot ja muut toimintakulttuuriin liittyvät seikat tukevat parhaiten sekä yksilöiden että yksiköiden oppimista. (Vitikka & Rissanen 2019, 233.) Tämä luottamus näkyy

siinä, että kunnallishallinnon tehtävänä on varhaiskasvatuksen palveluiden järjestäminen ja paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien laadinta (Repo ym. 2018, 13). Palveluiden lisäksi kunnan tehtävänä on myös perheiden palveluohjaus (Kauppinen & Alasuutari 2018, 163). Kunnat voivat itse päättää, mikä toimielin kunnassa vastaa varhaiskasvatuksen toiminnasta sekä, miten varhaiskasvatuksen palvelut on järjestetty. Lisäksi kunnallishallinnon tehtävänä on valvoa, ohjata sekä arvioida palveluiden sekä paikallisten vasujen toteutumista. Kuntien välillä voi näkyä eroja esimerkiksi palveluiden laajuudessa päiväkotien ja perhepäivähoidon suhteen sekä henkilöstörakenteissa. (Repo ym. 2018, 13–17.)

Paikallinen vasu on jokaisen kunnan tai kuntayhtymän valtakunnallisen Vasun perusteiden 2018 pohjalta laatima asiakirja alueen varhaiskasvatuksen toiminnasta. Se voidaan laatia ohjaamaan yhteisesti kaikkia kunnan varhaiskasvatuksen toimintamuotoja tai esimerkiksi perhepäivähoidolle sekä päiväkodille erikseen. (Opetushallitus 2018, 8.) Paikallisissa vasuissa laajennetaan sekä konkretisoidaan kansallisen vasun tavoitteita sekä ideoita (Salminen & Poikonen 2017). Kunnat voivat tarkentaa haluamiaan kohtia omiin vasuihinsa, mutta eivät voi jättää huomioimatta kansallisesti varhaiskasvatukseen laadittuja tavoitteita ja sisältöjä (Opetushallitus 2018, 8).

Paikallisista opetussuunnitelmista tulee näkyä sen laadintaprosessi sekä arviointi- ja kehittämisajatuksset (Salminen & Poikonen 2017). Kuntien omissa paikallisissa vasuissa huomioidaan paikalliset piirteet, pedagogiset painotukset sekä lasten ja vanhempien toiveet ja kehittämisideat (Opetushallitus 2018, 8). Näin Vasun perusteet 2018 tulee osaksi perheiden ja kuntien paikallista arkea ja työelämää (Rokka 2011, 309).

Lasten osallistamisen korostuminen varhaiskasvatuksessa näkyy myös arvioinnissa, sillä lapsia sekä heidän perheitään kuullaan varhaiskasvatuksen laadun arvioinnissa paikallisella tasolla (Pihlainen, Reunamo & Kärnä 2019, 138). Kansallisen tason ja paikallisen tason opetussuunnitelmien arvioiminen kunnallisella tasolla aloittaa opetussuunnitelman laadintaprosessin (Salminen & Poikonen 2017). Vaikka kunnallishallinnolla on vastuu varhaiskasvatuksen järjestämisestä sekä suuri rooli varhaiskasvatuksen kehittämisessä, nähdään silti, että lähtökohtaisesti opetussuunnitelmatyö on keskusjohtoista (Rokka 2011, 307).

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintaympäristö

Tämä luku käsittelee varhaiskasvatuksen toimintaympäristöä. Paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa konkretisoidaan kansallisen vasun ideoita (Salminen & Poikonen 2017). Opetussuunnitelmien kuvaukset varhaiskasvatuksen toimintaympäristöstä ilmentävät kuntien mahdollisuuksia järjestää varhaiskasvatusta ja näin tukevat paikallisuuden näkymistä omilla vasuissaan.

Toimintaympäristön tulee olla Vasun perusteiden 2018 mukaan kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen, turvallinen ja esteetön. Sen tulee olla lapsilähtöinen ja edistää lapselle ominaista tapaa kehittyä ja oppia. (Opetushallitus 2018, 32.) Raittila ja Siippainen (2017) mukaan ”Päiväkodit ovat paikkoja, jotka on rakennettu lapsille.” Ympäristöt rakentuvat arjen käytäntöjen yhteydessä tukien lapsen kasvua ja kehitystä hänelle ominaiseen tapaan (Raittila & Siippainen 2017; Sajaniemi, Lounassalo & Savolahti 2019, 219). Varhaiskasvatuksen toimintaympäristö rakentuu Vasun 2018 mukaan myös fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta ulottuvuudesta (Opetushallitus 2018, 32).

Fyysinen ympäristö koostuu päiväkodin rakennetusta ympäristöstä, johon kuuluu esimerkiksi tilat, paikat, välineet ja tarvikkeet (Opetushallitus 2018, 32). Toisin sanoen sillä tarkoitetaan päiväkodin rakennettua ympäristöä. Fyysisen ympäristön lisäksi jokaisella tilassa olevalla on oma henkilökohtainen näkemyksensä ympäristöstä, jota kutsutaan henkilökohtaisesti tulkituksi ympäristöksi (Raittila & Siippainen 2017). Ympäristön rakentumiseen sekä suunnitteluun tulee lasten saada vaikuttaa (Opetushallitus 2018, 32).

Kulttuurin vaikutus näkyy ympäristössä, sillä se muokkaa esimerkiksi vuorovaikutuksen tapaa sekä on kytköksissä arvoihin, jotka heijastuvat varhaiskasvatuksen toimintaympäristöön (Puroila & Karila 2001, 209). Lapsen luodessa näkemystä itsestään suhteessa ympäristöön ja kulttuuriin ei tule vähätellä vuorovaikutuksen merkitystä kasvattajan ja kasvatettavan välillä (Sajaniemi, Lounassalo & Savolahti 2019, 225). Sosiaalinen ja psyykinen ympäristö koostuu sosiaalisista suhteista sekä kulttuurista varhaiskasvatuksen ympärillä. Ympäristön järjestyminen kaikilta osin kuvaa varhaiskasvatuksen kulttuurisia arvoja (Raittila & Siippainen 2017). Varhaiskasvatus tekee myös

yhteistyötä paikallisten toimijoiden kanssa, mikä tarkoittaa sitä, että lapset pääsevät tutustumaan myös erilaisiin kulttuurisiin kohteisiin, kuten museoihin ja kirjastoon (Opetushallitus 2018, 33). Voidaan siis ajatella, että varhaiskasvatuksen ympäristöt ovat laajemmin muutakin kuin päiväkodin rakennettu ympäristö sekä jokaisella kunnalla on erilaiset puitteet varhaiskasvatusta toteuttaa.

2.3 Varhaiskasvatuksen moninaisuus

Moninaisuus on laaja käsite. Tässä luvussa käsittelen sitä varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Opetussuunnitelmien tehtävänä Suomessa on tunnustaa yhteiskunnan moninaisuuden ilmiöitä laajasti samalla luoden samaistuttavuuden pintaa (Saari, Tervasmäki & Värri 2017, 104). Toisaalta kuitenkin yleisessä käsityksessämme on edelleen vahvana ajatus yhtenäisestä, varhaiskasvatuksen normistoonkin heijastelevasta, yhteiskunnasta (Millei 2019, 55).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2018 mainitaan, että varhaiskasvatuksen pohjalla on demokraattiset arvot. Tällä tarkoitetaan yhdenvertaisuuden, tasa-arvon sekä moninaisuuden edistämistä. (Opetushallitus 2018, 21.) Yhdenvertaisuuden toteutumisen lähtökohtana on erilaisuuden tunnistaminen ja tunnustaminen lapsiryhmän sekä yksilöllisesti lapsen tasolla (Eerola-Pennanen & Turja 2017). Tämä tukee Vasun perusteiden 2018 mainintaa siitä, että oppimisen ja kehityksen mahdollistaminen on lapsen oikeus – henkilökohtaisista syistä riippumatta (Opetushallitus 2018, 21). Vasun tarkoituksena on luoda puhetta moninaisuudesta raameinaan yhdenvertaisuus ja tasa-arvo (Eskelinen & Itäkare 2020, 212). Tasa-arvo ei kuitenkaan aina rakennu kaikkien samanlaisella kohtelulla, vaan lähinnä tasavertaisella mahdollisuudella toteuttaa varhaiskasvatuksen toimintoja (Jokikokko & Karikoski 2016, 101–104). Henkilöstön tehtävänä onkin löytää keinot tukea lapsen kehitystä ja oppimista yksilöllisistä tarpeista käsin. Eerola-Pennanen ja Turja (2017) mainitsevat moninaisuuden olevan rikastava seikka varhaiskasvatuksen pedagogiseen oppimisympäristöön.

Lapsen henkilökohtaisten piirteiden lisäksi moninaisuus kattaa varhaiskasvatuksessa myös esimerkiksi lapsen syntyperän ja kulttuuritaustan (Opetushallitus 2018, 21). Tämä tarkoittaa lapsen perhetaustoja.

Monikulttuurisuus käsitteenä viittaa etnisyyteen eli kielelliseen, uskonnolliseen ja sosioekonomiseen taustaan (UNESCO 2006, 17). Perheet, jotka luovat lapsen ensimmäisen ympäristön, ovat nykyään keskenään hyvin erilaisia esimerkiksi ydinperhe, yhden vanhemman perhe sekä sateenkaariperhe. Tämän vuoksi perheiden erilaisuus on suuri osa varhaiskasvatuksen moninaisuutta. Lisäksi taloudellinen eriarvoisuus vaikuttaa lapsen elämään niin kotona kuin varhaiskasvatuksessa. (Mykkänen & Böök 2017.) Näin laajan moninaisuuden ymmärtämiseen sekä sen pitämiseen rikkautena varhaiskasvatus tarvitseekin tuekseen normiohjausta (Eskelinen & Itäkare 2020, 221). Henkilöstön tehtävänä on luoda ammatillinen, avoin ja kunnioittava varhaiskasvatuksen oppimisympäristö, jossa jokainen on arvokas sellaisenaan (Opetushallitus 2018, 21).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsittelen tutkimuksen toteutusta. Ensimmäiseksi käsittelen tutkimustehtävän, jonka jälkeen kerron tutkimusmenetelmästä ja aineistonhankinnasta. Lopuksi käyn läpi tutkimuksen aineiston analyysimenetelmän.

3.1 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, millä tavoin paikallisuus näkyy Pohjois- ja Etelä-Suomen kunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Mielestäni tämä aihe on mielenkiintoinen, sillä varhaiskasvatuksen ensimmäinen velvoittava opetussuunnitelma-asiakirja otettiin käyttöön vuonna 2016 ja uudistettiin vuonna 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018 on kansallinen koko maan varhaiskasvatusta velvoittava asiakirja. Kunnat ovat vastuussa varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja heillä on vapaus toteuttaa varhaiskasvatusta itse parhaaksi kokemallaan tavalla, kunhan pysyvät kansallisen vasun raameissa. Kunnat laativat kansallisen vasun pohjalta oman paikallisen varhaiskasvatussuunnitelmansa, joita tässä tutkimuksessa tarkastelen. Oma kokemusta on sekä Pohjois- että Etelä-Suomen varhaiskasvatuksessa työskentelystä ja se olikin alkusysäystä tälle tutkimukselle. Näiden ajatusten myötä heräsi kiinnostus kunnallisten vasujen eroihin ja tutkimuskysymykseksi muotoutui:

Miten paikallisuus kuvastuu Pohjois- ja Etelä-Suomen kunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa?

Tarkastelen paikallisia varhaiskasvatussuunnitelmia hiukan kulttuurintutkimuksellisista näkökulmista kohden sekä kielellisten valintojen valossa.

3.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullista tutkimusta käytetään ihmistieteellisessä tutkimuksessa. Tarkoituksena on toiminnan ja vuorovaikutuksessa muodostuneiden merkityksien ja tulkintojen ymmärtäminen. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 139.) Sen pohjalla on kriittinen teoria (Tuomi & Sarajärvi 2018, 73). Kvalitatiivinen tutkimus sopii tähän tutkimukseen, sillä kuntien varhaiskasvatussuunnitelmien tarkastelu kuvaa paikallisesti rakentuvaa kulttuuria.

Aineistonani toimi siis kuusi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa, jotka valitsin ja tulostin itselleni netistä maaliskuussa 2020. Kolme valitsemistani vasuista ovat Pohjois-Suomesta ja toiset kolme Etelä-Suomesta. Valintaani vaikutti kuntien sijainti sekä koko. Valitsin sijainniltaan kolme mahdollisimman pohjoista kuntaa. Minua myös kiinnosti alueena Saamenmaa sekä valtionrajat Ruotsiin ja Norjaan sekä niiden vaikutus kuntien varhaiskasvatussuunnitelmiin. Näin ollen pohjoisesta valitsin Utsjoen, Inarin sekä Enontekiön kuntien paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Etelä-Suomesta halusin vastapainoksi isoja kaupunkeja, joiden lähetyvillä sijaitsee yliopisto. Kaupunkien tuli olla melko kaukana toisistaan, mutta selkeästi eteläsuomalaisia. Valitsin Etelä-Suomen kaupungeista Turun, Vantaan ja Tampereen varhaiskasvatussuunnitelmat. Valitsemani varhaiskasvatussuunnitelmat on julkaistu 2017–2019 ja perustuvat kansalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan, mikä vahvistaa aineistoni ajankohtaisuutta. Liitteineen aineistoni oli 437 sivua, Turun vasun ollessa pisin 144 sivullaan ja Enontekiön vasun lyhin 14 sivullaan.

Paikallisia varhaiskasvatussuunnitelmia tutkiessa tarkastelin niiden sisältöjä ja tuotin merkityksiä sosiaalisiin ja kielellisiin havaintoihin perustuen (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 140). Tässä tutkimuksessa kvalitatiivinen tutkimus eteni aineistolähtöisesti diskursiivisen tutkimuksen piirteitä käyttäen. Kulttuurin ilmiö on ominaispiirre, jonka pohjalta diskursiivisessa tutkimuksessa merkityksiä luodaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 140.) Tässä tutkimuksessa, kuten yleisesti laadullisessa tutkimuksessa, havaintojen lisäksi teoriolla oli merkittävä osa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 25). Sen avulla tuotin uutta teoriaa aineistosta nousevista ilmiöistä. Uusi teoria rakentui siis vanhan päälle tehtyjen havaintojen

peilattaessa aiempaan tutkimukseen ja teoriaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 140.)

3.3 *Aineiston analyysi*

Käytän tutkimuksessani analyysimenetelmänä sisällönanalyysia ja tarkemmin aineistolähtöistä sisällönanalyysia diskurssianalyysin keinoin. Sisällönanalyysi on menetelmä, jota voidaan käyttää lähes kaikissa kvalitatiivisissa tutkimuksissa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103). Sisällönanalyysin avulla tutkittava ilmiö muodostetaan yleiseen ja tiivistettyyn muotoon, jolloin saadaan aiemman teorian avulla uutta teoriaa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117).

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa kerätystä aineistosta tuotetaan teoreettinen kokonaisuus erilaisin menetelmin, jotka valitaan tutkimuksen tarkoituksen perusteella (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–109). Aloitin analyysini lukemalla koko aineistoni tarkasti läpi. Aineistoni oli laaja sekä sisälsi paljon mielenkiintoisia osioita. Aineistoni rajaaminen oli haastavaa, sillä se oli hyvin laaja kandidaatintutkielman vaatimuksiin nähden. Jouduin palaamaan usein aineistooni ja pohtimaan tutkimustehtävääni tarkemmin eri näkökulmista. Rajasin aineistoa tutkimustehtävän sekä oman mielenkiintoni mukaan. Halusin tarkastella aineistoissa sitä, millaisia tarpeita kunnilla on varhaiskasvatuksen suhteen sekä millaisia mahdollisuuksia sen järjestämisessä ja toteuttamisessa on. Lisäksi halusin tarkastella asiakirjatekstien kielellisiä valintoja puhuttaessa fyysisestä sekä sosiaalisesta ympäristöstä. Valitsin tarkastelukohteikseni paikallisten vasujen toiminnan järjestämisen, tavoitteet ja arvot sekä toimintakulttuurin ja oppimisympäristöt. Näin sain tutkimustehtävääni vastaavan rajauksen toteutettua.

Rajaamisen jälkeen aloitin analyysin pelkistämällä aineistoa entisestään ja valitsin itseäni kiinnostavia asioita, jotka liittyivät tutkimusaiheeseen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122). Keräsin aineistosta paikallisuuteen ja kulttuuriin viittaavia mainintoja, jotka olivat sekä konkreettista kerrontaa esimerkiksi ympäristöstä ja palvelumuodoista että kielellisiä valintoja sosiaalisesta ympäristöstä. Tällaista tutkimusaiheeseen liittyvien asioiden nostamista kutsutaan aineiston koodaamiseksi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104). Tarkastelin samankaltaisuuksia

sekä eroavaisuuksia ja vertailin niitä keskenään, mikä on ominaista juuri diskurssianalyysille (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 167).

Kokosin ja ryhmittelin keräämiäni asioita ylös listoiksi. Yhdistelin ryhmittelemiäni asioita niiden sisällön mukaan, jotta sain muodostettua niiden pohjalta kolme pääteemaa. Noiden pääteemojen myötä oli mahdollista vastata tutkimuskysymykseeni sekä tehdä tulkintoja ja johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122.) Tähän tutkimukseen diskursiivinen sisällönanalyysi sopi hyvin, sillä tarkoituksena oli löytää paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista kielellisiä valintoja, jotka edustavat kulttuurisia näkemyksiä sekä arvoja. Tulkinnat, joita analyysivaiheessa tein kuvaavat konkreettisuuden lisäksi myös ympäristön normeja ja ideologioita. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 169-170.)

4 TULOKSET

Tutkimukseni tehtävänä oli tarkastella sitä, miten paikallisuus kuvastuu kuntien varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tutkin Pohjois-Suomen kunnista Inarin, Enontekiön sekä Utsjoen paikallisia varhaiskasvatussuunnitelmia sekä Etelä-Suomen kaupungeista Turun, Tampereen ja Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmia. Tutkimuksen tulokset jaoin kolmeen eri teemaan, jotka ovat varhaiskasvatuksen toimintamuodot, ympäristö varhaiskasvatussuunnitelmissa ja moninaisuus varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Ensimmäiseksi käsittelen varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Siinä kerron, miten varhaiskasvatus on Pohjois- ja Etelä-Suomen kunnissa järjestetty. Toisena käsittelen teemaa ympäristö varhaiskasvatussuunnitelmissa. Teemaa moninaisuus varhaiskasvatussuunnitelmissa käsittelen kolmantena. Ensimmäinen teema kuvaa konkreettisin keinoin paikallisuutta varhaiskasvatuksessa. Toisessa ja kolmannessa teemassa syvennyn konkreettisuuden lisäksi tarkemmin varhaiskasvatussuunnitelmien kielellisiin valintoihin.

4.1 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat hyvin samantyyppisiä sekä Pohjois-että Etelä-Suomen kunnissa. Varhaiskasvatus järjestetään paikallisten vasujen perusteella päiväkodeissa, ryhmäperhepäiväkodeissa ja perhepäivähoitona kunnan sijainnista riippumatta. Ilta-, vuoro- ja varahoitoa järjestetään tarpeen vaatiessa. Etelä-Suomen kunnissa varhaiskasvatuksen toimintamuotona mainittiin myös avoin varhaiskasvatustoiminta ja yksityiset varhaiskasvatuksen järjestäjät. Avoimella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan kerhotoimintaa, avoimia päiväkoteja, asukaspuistoja sekä leikkipuistoja.

”Päiväkodissa järjestetään koko- ja osapäiväisen varhaiskasvatuksen lisäksi myös vuorohoitoa ja varallaoloa.” (Enontekiön Varhaiskasvatussuunnitelma 2017-2019.)

”Turun kaupunki tuottaa palveluita itse tai tukee yksityisiä palveluntuottajia palveluseteleillä tai yksityisen hoidon tuella.” (Turun kaupungin Varhaiskasvatussuunnitelma 2019.)

Avoimesta varhaiskasvatuksesta ja yksityisistä päiväkodeista ei ollut mainintaa Pohjois-Suomen paikallisissa vasuissa. Pohjois-Suomen vasuissa päiväkodit sekä ryhmäperhepäiväkodit nimettiin sekä Inarin ja Enontekiön vasuissa niiden paikkamäärät oli kerrottu tarkasti. Lisäksi Pohjois-Suomen vasuissa toimintamuodot tukivat saamen kielen elvytystä. Joillakin kunnilla oli saamenkielisiä päiväkoteja, toisilla päiväkodeissa saamenkielisiä lapsiryhmiä. Lisäksi jokaisessa kolmessa kunnassa, Enontekiö, Inari ja Utsjoki, mainittiin varhaiskasvatustoimintana kielipesätoiminta, jonka tehtävänä on kielikylpymenetelmän tavoin siirtää vähemmistökieli alkuperäiskansan lapsille. Tässä aineistokatkelmia Pohjois-Suomen vasuista:

”Ivalon päiväkotitoiminta on noin 120-paikkainen päiväkotitoiminta, joka toimii kahdessa eri toimipisteessä.” (Inarin kunnan Varhaiskasvatussuunnitelma 2019.)

”-- lapsille tarjotaan varhaiskasvatusta Utsjoen kirkonkylän päiväkodissa saamenkielisessä ja suomenkielisessä osastossa, Karigasniemen saamenkielisessä päiväkodissa --.” (Utsjoen kunnan Varhaiskasvatussuunnitelma.)

”Kielipesät toimivat Karigasniemellä, Utsjoen kirkonkylällä ja Nuorgamissa.” (Utsjoen kunnan Varhaiskasvatussuunnitelma.)

Etelä-Suomen paikallisissa vasuissa kerrottiin tehtävän yhteistyötä toimintamuotojen välillä tarkoittaen esimerkiksi päiväkotien sekä avoimen varhaiskasvatuksen välistä yhteistyötä. Pohjois-Suomessa yhteistyötä mainittiin tehtävän yli kuntarajojen ja jopa Norjaan ja Ruotsiin. Lisäksi kunta voi hankkia ostopalveluna saamenkielistä varhaiskasvatusta

”Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot tekevät monipuolista yhteistyötä, joka kuvataan vuosittain yksiköiden toimintasuunnitelmissa.” (Tampereen kaupungin Varhaiskasvatussuunnitelma 2019.)

”Karesuvannon saamenkielinen varhaiskasvatustoiminta toteutetaan ostopalveluna Ruotsin puolella Karesuandossa, jossa toimii Föreskolans Lavvu.” (Enontekiön Varhaiskasvatussuunnitelma 2017-2019.)

Erityisopettajan palveluista esimerkiksi Inarin kunnan vasussa mainittiin, että koko kunnassa toimi kaksi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Utsjoen kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa mainittiin niin ikään erityistä hoitoa ja -kasvatusta (EHA-hoitoa) järjestettävän lapsen etu huomioiden. Samanlaista mainintaa tuen tarpeen järjestelyistä ei mainittu erikseen Etelä-Suomen vasuissa toimintamuotoja käsittelevässä osiossa. Tuen järjestämisestä oli omat osionsa Etelä-Suomen paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa erikseen.

Varhaiskasvatuksen toimintamuodoista oli tarkat selvitykset kaikissa paikallisissa vasuissa. Perhepäivähoidon sekä avoimen varhaiskasvatuksen palveluiden valvomisesta ja ohjaamisesta vastuussa olevat tekijät mainittiin tarkasti. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot olivat hyvin samankaltaisia Etelä- ja Pohjois-Suomessa, mutta joitakin paikallisia sekä kulttuurisia eroja oli havaittavissa.

4.2 Toimintaympäristö varhaiskasvatussuunnitelmissa

Tässä luvussa tarkastelen tuloksia siitä, millaisia ympäristö- ja tilaratkaisuja kuntien varhaiskasvatussuunnitelmissa kuvataan. Toimintaympäristöä tarkastellaan sekä päiväkodin oman rakennetun ympäristön että lähiluonnon ja muun ympäristön näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen ympäristöt muotoutuivat paikallisissa vasuissa arvoperustan sekä toimintakulttuurin ja oppimisympäristön kuvailusta.

Toimintaympäristöä koskevissa teksteissä kuvattiin muunneltavuutta, joustavuutta, turvallisuutta ja monipuolisuutta. Tällaiset ratkaisut rakennetussa ympäristössä tekstien mukaan antavat tilaa lapsen luovuudelle. Teksti osoitti ulkoilun sekä retkeilyn olevan tärkeä osa varhaiskasvatuksen ympäristöä. Päiväkodin oman rakennetun ympäristön sekä ympäröivän luonnon lisäksi teksteissä konkretisoidaan yhteistyötä paikallisten toimijoiden kanssa.

”Yhteistyö esimerkiksi kirjasto-, liikunta- ja kulttuuritoimen sekä järjestöjen, seurakuntien, yritysten ja luontokoulujen kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita.” (Vantaan kaupungin Varhaiskasvatussuunnitelma 2019.)

”-- sisä- ja ulkotilojen oppimisympäristöjä muokataan lapsiryhmän mukaan huomioiden lasten kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset taidot ja tarpeet.” (Inarin kunnan Varhaiskasvatussuunnitelma 2019.)

Erot ympäristöissä liittyivät kuntien omiin mahdollisuuksiin tarjota palveluita. Etelä-Suomen vasuissa puhuttiin kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluista sekä historiallisista kohteista. Teksti oli sitä konkreettisempaa, mitä enemmän kunta voi tarjota paikallisia mahdollisuuksia, kuten esimerkiksi Tampereella oli mahdollista käydä lastenkulttuurikeskuksessa ja Turun kaupungin vasussa mainittiin kaupungin Seikkailupuisto.

Toisaalta kulttuurikohteiden ohella Pohjois-Suomen vasuissa kohdistettiin huomiota lasten mahdollisuuksiin tutustua paikallisiin elinkeinoihin, kuten kala- ja porotalous, sekä paikalliseen elämäntapaan. Luontoa käytettiin retkeilyn lisäksi esimerkiksi askarteluiden sekä leikkikalujen ja muiden välineiden materiaalin hankintaan. Lisäksi Utsjoen kunnan vasussa mainittiin mahdollisuuksina mäenlasku sekä veteen tottuminen nimenomaan Tenon ja Utsjoen läheisyydessä. Kuten seuraavat aineistokatkelmat osoittavat, puhe luonnosta näyttäytyi merkittävänä Pohjois-Suomen vasuteksteissä:

”Luonnon merkitys elinkeinona, levon ja virkistyksen lähteenä ja luovuuden innoittajana on keskeinen.” (Utsjoen kunnan Varhaiskasvatussuunnitelma.)

”Inarin kunnan omaleimainen luonto ja vuoden kiertokulku tarjoavat ainutlaatuiset puitteet oppimiselle.” (Inarin kunnan Varhaiskasvatussuunnitelma 2019.)

Etelä-Suomen vasuissa ympäristökasvatus tuotettiin arvoksi, sillä se tarkoitti usein kestävään elämäntapaan opettamista. Ympäristökasvatuksen tavoitteeksi kuvattiin ympäristön vastuullinen huolehtiminen sekä kierrätys. Lasten kanssa oli tarkoitus harjoitella ympäristössä toimimisen ja oman arkisen toiminnan syysseuraussuhteita luonnolle. Päiväkoteihin oli laadittu resurssiviisauden tiekartta, jonka avulla toimintaa oli tarkoitus muuttaa hiilineutraalimpaan suuntaan. Tässä eräänä esimerkkinä aineistokatkelma ympäristökasvatuksen maininnasta:

”-- ympäristökasvatus tukee lapsen luontosuhdetta, opettaa lasta huolehtimaan vastuullisesti ympäristöstään ja näin ohjaa kohti kestävää elämäntapaa.” (Turun kaupungin Varhaiskasvatussuunnitelma 2019.)

Varhaiskasvatuksen ympäristön tulee olla lapsilähtöinen, ja tämä ilmeni teksteissä kuvauksina siitä, miten lapset otettiin mukaan ympäristön kehittämiseen sekä arviointiin. Varhaiskasvatuksessa ympäristön tarkoituksena

oli luoda mahdollisimman hyvät puitteet lasten oppimiselle sekä leikille. Luonto mainittiin erilaisena ja luovana leikkiympäristönä. Lisäksi rakennetun ympäristön muokkautuvuus nähtiin erilaisten leikkiympäristöjen, ”leikkimaailman”, mahdollistajana. Tieto- ja viestintäteknologisten (tvt) laitteiden käyttö kuvattiin hyväksi keinoksi leikin rikastuttajana ja oppimisen sekä dokumentoinnin välineenä. Tosin Etelä-Suomen vasuissa ne kuvattiin selkeästi jo osaksi arkea, kun taas Pohjois-Suomen vasuissa etenkin tv-laitteiden käyttöä aiottiin lisätä osaksi oppimisympäristöä ja päiväkodin arkea. Näistä esimerkkeinä:

”Leikille tulee olla riittävät tilat, välineet sekä aikaa ja rauhaa.” (Vantaan kaupungin Varhaiskasvatussuunnitelma 2019.)

”Lisätään tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuuksien ymmärtämistä ja hyödyntämistä.” (Enontekiön kunnan Varhaiskasvatussuunnitelma 2017-2019.)

Toimintaympäristö kuvattiin kunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa hyvin samankaltaisena ja sen tavoitteena oli paikkakunnasta riippumatta monipuolisuus sekä lapsilähtöisyys. Mahdollisuudet Etelä-Suomen kaupungeissa ovat erilaiset kuin pohjoisen Suomen pienemmissä kylissä ja tämä tuli esille vasutekstejä tarkastellessa. Lisäksi Utsjoen, Inarin sekä Enontekiön vasuissa toimintaympäristöissä näkyi vahvasti saamelainen kulttuuri sekä sen luomat mahdollisuudet päiväkotien ympäristölle. Tampereen, Turun sekä Vantaan kaupunkien vasuissa heijastui kaupunkien monipuoliset kulttuurikohteet vahvemmin.

4.3 Moninaisuus varhaiskasvatussuunnitelmissa

Seuraavaksi käsittelen moninaisuuden käsitettä paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa Pohjois- ja Etelä-Suomessa. Moninaisuuteen liittyy yksilön ominaiset piirteet ja se on näin laaja käsite. Kunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa kiinnitin huomiota kielellisiin valintoihin suhteessa kulttuurieroihin sekä erilaisuuden hyväksymiseen. Lisäksi tuloksissa sivuan kuntien varhaiskasvatuksen toimintatapoja kulttuurin ja kielen tukemisessa.

Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat käsittelivät erilaisuuden hyväksymistä hyvin samankaltaisin kielellisin valinnoin. Puhuttiin

yksilöllisyydestä, suvaitsevaisuudesta sekä lasten ja perheiden sensitiivisestä kohtaamisesta. Lisäksi toistui maininnat toisen kunnioittamisesta sekä tasa-arvosta. Tämän kaltainen puhe loi tunnetta siitä, että erilaisuutta on ja jokainen hyväksytään sellaisenaan.

”-- turvallisessa varhaiskasvatusympäristössä lapsi tulee kuulluksi ja hyväksytyksi omana itsenään --.” (Inarin kunnan Varhaiskasvatussuunnitelma 2019.)

”Sukupuoli-, kulttuuri- ja katsomussensitiivinen kasvattaja viestittää lapsille, että kaikki ihmiset hyväksytään sellaisina kuin he ovat.” (Vantaan kaupungin Varhaiskasvatussuunnitelma 2019.)

Nämä ilmaisut osoittavat kuntien pyrkivän luomaan kulttuuria, jossa jokainen voi olla omanlaisensa ja jokaisen identiteettiä kunnioitetaan ja tuetaan. Varhaiskasvatussuunnitelmissa oli mainintaan siitä, kuinka lasten vuorovaikutustaitoja erilaisten ihmisten kanssa sekä erilaisissa tilanteissa harjoitellaan ja tuetaan. Lisäksi teksteissä painotettiin yhteenkuuluvuutta sekä yhteisöllisyyttä, josta esimerkkinä:

”Lapsen yhteenkuuluvuuden tunnetta tuetaan lapsiryhmän ja yhteisön jäsenten kanssa.” (Utsjoen kunnan Varhaiskasvatussuunnitelma.)

Etelä-Suomen kaupunkien vasuteksteissä välittyi kuva moninaisuudesta ja monikulttuurisuudesta osana varhaiskasvatuksen arkea. Moninaisuuteen liitettiin kulttuuriset ja kielelliset erot ja uskonnolliset ja katsomukselliset erot.

”-- moninaisuutta, jossa kielet, kulttuurit, uskonnot ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.” (Vantaan kaupungin Varhaiskasvatussuunnitelma 2019.)

Perheiden kulttuurierot näkyivät Vantaan kaupungin vasun mukaan myönteisesti sekä lapsiryhmän arjessa että juhlassa. Kulttuurieroihin luotiin myönteinen ja avoin suhde. Tästä esimerkkinä konkreettiset ohjetekstit Turun kieli- ja kulttuuritietoinen varhaiskasvatus ja Vantaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Kuten seuraavat aineistoesimerkit osoittavat Turku ja Vantaata voidaan perustellusti luonnehtia monikulttuurisiksi kaupungeiksi. Toisaalta Tampereen vasussa vain mainittiin eri kieli- ja kulttuuritaustaisen varhaiskasvatuksen olevan osa muuta varhaiskasvatusta.

”-- opitaan kunnioittamaan myös toisten uskontojen ainutlaatuisuutta ja näkemään uskontojen mahdollisuus täydentää toisiaan.” (Turun kaupungin Varhaiskasvatussuunnitelma 2019.)

”Kasvattaja kohtaa lapsen hänen tarpeidensa, persoonallisuuden ja perhekulttuurinsa mukaisesti, siten että lapsi kokee olevansa tasa-arvoinen ja yhdenvertainen riippumatta sukupuolestaan, sosiaalisesta tai kulttuurisesta taustastaan tai etnisestä alkuperästään.” (Vantaan kaupungin Varhaiskasvatussuunnitelma 2019.)

Inarin, Enontekiön sekä Utsjoen vasuissa mainittiin myös monikielisyys sekä monikulttuurisuus. Vain Inarin kunnan vasussa oli maininta matkailun vaikutuksesta kunnan perheiden monikulttuurisuuteen, josta seuraava tekstikatkelma:

”Matkailualan kasvun myötä varhaiskasvatukseen on tullut myös eri kielen ja kulttuurin omaavia lapsia, joiden kulttuurista huomioidaan toteutuksessa. Inarin kunnan monet kielet ja kulttuurit ovat vahvuus ja rikkaus.” (Inarin kunnan Varhaiskasvatussuunnitelma 2019.)

Pohjois-Suomen paikallisissa vasuissa puhuttiin kuntien monikulttuurisuudesta sekä monikielisydestä, mutta tarkasteluun oli valittu pääasiassa saamen kieli ja kulttuuri. Kulttuurien tasa-arvo sekä kulttuuri-identiteetin tukeminen oli kytköksissä kuntien tavoitteeseen elvyttää uhanalainen saamen kielen taito. Paikalliset vasut mainitsivat kuitenkin moninaisen maailman sekä eri kulttuurien tapoihin tutustumisen. Pohjoisen Suomen varhaiskasvatuksen kulttuuri rakentuu suomalaisen ja saamelaisen kielen ja kulttuurin yhteiselosta, kuten seuraavat katkelmat osoittavat.

”Utsjoella lasten kielellisen kasvatuksen tavoitteena on opettaa lapsi arvostamaan eri kieliä sekä edistää monikielisyyttä. Kunnan varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa saamen kielen kehittymistä ja käyttöä.” (Utsjoen kunnan Varhaiskasvatussuunnitelma.)

”Kulttuurille ja moninaisuudelle annetaan tilaa.” (Enontekiön kunnan Varhaiskasvatussuunnitelma 2017-2019.)

Tarkasteltaessa kielellisiä valintoja on syytä kiinnittää huomiota myös siihen, mistä ei puhuttu. Inarin, Enontekiön tai Utsjoen paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa ei ollut mainintaa suomi toisena kielenä (S2-kieli) -opetuksesta, vaikka perheiden monikulttuurisuus mainittiin osana varhaiskasvatusta.

Moninaisuus tuotettiin kaikissa vasuissa positiivisessa valossa ja vahvuutena, vaikka tavat puhua moninaisuudesta olivat erilaisia riippuen kunnan sijainnista. Pohjois-Suomen vasuissa puhuttiin kulttuurisen ja katsomuksellisen taustan ymmärryksestä ja kunnioituksesta, kun taas Etelä-Suomen vasuissa monikulttuurisuus "nivoutui" arkeen. Tästä voidaan päätellä, ettei Pohjois-Suomen kuntien varhaiskasvatuksessa ole kokemusta esimerkiksi maahanmuuttajataustaisista lapsista samalla tavoin kuin Etelä-Suomen kaupungeissa.

5 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia, miten paikallisuus kuvastuu Pohjois- ja Etelä-Suomen kunnallisista varhaiskasvatussuunnitelmista. Tutkimuksessa tarkasteltiin aihetta kielellisten valintojen sekä kulttuuritutkimuksellisen näkökulman valossa. Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksen tuloksia ottaen huomioon teoreettinen viitekehys sekä käsitellään johtopäätöksiä. Lopuksi käydään läpi tutkimuksen luotettavuutta sekä jatkotutkimusehdotuksia.

5.1 Tulosten pohdinta ja johtopäätökset

Kuntien erilaiset tarpeet sekä mahdollisuudet varhaiskasvatukselle luovat eroja paikallisten vasujen sisällölle. Paikallisuus heijastuu vasuista, sillä yhteiskunnan ajatuksena on, että kunnat tietävät parhaiten, millainen varhaiskasvatus tukee juuri heidän alueensa lasten oppimista sekä kehitystä (Vitikka & Rissanen 2019, 233). Tässä tutkimuksessa nostettiin esiin paikallisia keinoja varhaiskasvatuksen järjestämiseen eli palvelumuotoihin. Lisäksi käsiteltiin varhaiskasvatuksen ympäristöä eli kuntien tapoja muodostaa varhaiskasvatuksen toimintaympäristöjä sekä tuottaa arvoin pohjautuvaa kielellistä kuvausta ympäristöistä. Tutkimustuloksissa tarkasteltiin myös kuntien tapaa käsitellä vasussaan moninaisuutta. Näiden teemojen pohjalta saatiin tuloksia kunnallisten vasujen paikallisuudesta.

Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat pääasiassa pedagogisia ohjekirjoja kuntien varhaiskasvatukselle, eivät niinkään palvelumuotojen esitteitä (Salminen & Poikonen 2017). Ryhmien nimien ja lapsimäärien tarkka selostus, kuten Pohjois-Suomen vasuissa, ei ole tarpeellista. Toisaalta ne selittävät eroja Etelä-Suomen paikallisiin vasuihin nähden. Pohjois-Suomen kunnat ovat pieniä, sillä palvelumuotojen tarkka kuvaus on mahdollista, kun taas Etelä-Suomen kaupungeissa se olisi suuren määrän vuoksi mahdotonta. Lisäksi varhaiskasvatustalveluiden laajuus, esimerkiksi avoimen varhaiskasvatuksen

toteuttaminen, kielii siitä, että Etelä-Suomessa tällaisille palveluille on selkeästi tarvetta. Vasuista käy ilmi, että Pohjois-Suomen kunnat ovat suhteellisen harvaanasuttuja sekä välimatkat pitkiä - olettaen, että päiväkodit sekä perhepäiväkodit keskittyvät asutusalueelle. Pitkien välimatkojen sekä palvelumuotojen erilaisuuden vertailussa voidaankin pohtia kansallisen varhaiskasvatussuunnitelman (Opetushallitus 2018) yhtä tärkeimmistä tavoitteista taata tasa-arvoinen varhaiskasvatus koko maassa. Toisaalta, mahdollistavatko tällaiset yli kuntarajojen toimivat palvelumuodot pedagogista yhteistyötä, josta Etelä-Suomen kunnat voivat vain haaveilla?

Etelä-Suomen vasujen ympäristökasvatuksen kuvauksessa painottuu ympäristön kunnioitus kestävän kehityksen näkökulmasta. Opetussuunnitelmat kuvaavat yhteiskunnallisia ilmiöitä ja arvoja (Poikonen & Salminen 2017). Yleisesti Suomessa on alettu kiinnittää huomiota kierrätykseen ja kierrätyksestä sekä kestävästä kehityksestä on mainintoja myös kansallisessa vasussa. Kasvatus on aina sidoksissa ympäröivän kulttuurin arvoihin sekä on avainasemassa turvallisemman maailman luomisessa tuleville sukupolville (Värri 2018). Tähän on tartuttu varhaiskasvatuksessa kansalliselta tasolta asti. Täten pohdinkin, miten edellä mainittu kestävä kehitys ei ilmennä paikallista kulttuuria Etelä-Suomen kunnissa, vaan koko Suomen, jopa lähes koko maailman, yleistä normistoa. Pohjois-Suomessa taas luonnolla on suurempi merkitys ihan kaikessa kuin Etelä-Suomessa. Suurin osa Lapin elinkeinoista ovat riippuvaisia luonnosta, kuten matkailu sekä kala- ja porotalous. Näin ollen on kirjaimellisesti luonnollista, että luonnon osa on noinkin suuri Pohjois-Suomen varhaiskasvatuksen ympäristöä. Voidaankin todeta, ettei Etelä-Suomen kunnilla ole samanlaista yhteyttä luontoon kuin Pohjois-Suomen kunnilla. Tällöin luonto ja sen kunnioitus sinällään kuvaa ja on vahvemmin osa pohjoisen Suomen varhaiskasvatuksen kulttuuria.

Kaikissa paikallisissa vasuissa päiväkodin ympäristön kerrottiin olevan muokkautuva sekä leikkiin kannustava ja lapsilähtöinen. Nämä sanavalinnat näkyvät myös kansallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa. Vasu 2018 mainitsee, että ”Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan.” (Opetushallitus 2018, 32.) Lisäksi samalla tavoin kaikissa vasuissa moninaisuuden suhteen erilaisuudesta puhuttiin hyvin samankaltaisesti. Ihmisten kunnioittaminen, tasa-

arvo ja suvaitsevaisuus olivat keskiössä. Vasu 2018 mainitsee juuri nuo samat piirteet varhaiskasvatuksen arvoperustassaan kohdassa ”Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus” (Opetushallitus 2018, 21). Paikallisten opetussuunnitelmien tehtävänä on konkretisoida kansallisen opetussuunnitelman tavoitteita (Poikonen & Salminen 2017). Nämä maininnat eivät kerro paikallisuudesta tai konkretisoi kansallista vasua. En väitä, etteikö näiden kuntien päiväkotien rakennettu ympäristö olisi muokkautuva tai ilmapiiri tasa-arvoinen. Maininnat jättävät kuitenkin avoimeksi sen, miten ympäristöt on rakennettu, tai miten moninaisuuden tasa-arvoa konkreettisesti luodaan. Tämä tukee aiempaa tutkimusta siitä, että esimerkiksi paikallisten vasujen moninaisuuden tasa-arvodiskurssi on lähinnä tavoitetila konkretian sijaan (Eskelinen & Itäkare 2020, 212).

Mielestäni oli yllättävää sekä mielenkiintoista, kuinka paljon saamelainen kulttuuri näkyi Pohjois-Suomen paikallisissa vasuissa. Opetussuunnitelmat kuvaavatkin aina myös ympäröivän alueensa traumoja (Saari, Tervasmäki & Värri 2017, 102). Pohjois-Suomen kunnissa näkyy vahvasti historia saamelaisen kulttuurin polkemisesta. Saamelaisen kulttuurin ja kielen elvyttäminen ovat osa saamelaisen varhaiskasvatuksen tavoitetta yhteistyössä kodin ja koulun kanssa (Saamelaiskäräjät 2009, 7). Sama tavoite on mainittuna myös Pohjois-Suomen paikallisissa vasuissa. Luontoa pidetään suuressa arvossa, kuten tutkimuksen tuloksissa käy ilmi, sillä siten se juuri näyttäytyy saamelaisessa kulttuurissa. Moninaisuus käsitteeseen liitetään Pohjois-Suomen monikulttuurisuus saamelaisuudesta käsin. Saamelaisuuden korostetaan olevan tasa-arvoinen sekä monikielisyttä tulee kunnioittaa. Tällainen puhe kielii siitä, ettei se pohjoisessa Suomessa, tai ylipäätään Suomessa, ole täysin yhdenvertainen suomalaiseen kulttuuriin nähden. Kovasti sen tasa-arvoistaminen joka tapauksessa näkyy Pohjois-Suomen vasuteksteissä. Tämä on positiivinen huomio, sillä lapsen oikeuksiin kuuluu saada kasvatusta omasta maailmankatsomuksestaan käsin (Itäkare 2015, 150). Saamelaisuus on ottanut vahvasti sijaansa varhaiskasvatuksen kulttuuriin pohjoisen Suomen paikallisissa suomalaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Varhaiskasvatuksen palvelumuodot, ympäristö sekä moninaisuuden käsitteiden kuvaus paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa kuvaa kunnan omaa tapaa tuottaa varhaiskasvatustaan. Kuitenkin niiden tarkastelu luo myös

käsitystä siitä, millaisessa arvojen ja normien ympäröivässä kulttuurissa kussakin kunnassa eletään. Toisaalta myös nähdään paljon samankaltaisuutta, mikä tulee suoraan kansallisen vasun laatimista yhteisistä tavoitteista.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus

Läpi koko tutkimuksen olen noudattanut hyvää tieteellistä käytäntöä, jonka on laatinut tutkimuseettinen neuvottelukunta eli TENK. Keräsin aineistoni paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista, jotka ovat julkisia asiakirjoja. Tällöin tutkimuslupaa ei tarvinnut hakea. Tutkimuksen eri vaiheet raportoin tarkasti, mikä on yksi hyvän tieteellisen käytännön keskeisistä lähtökohdista (TENK 2012). Tämä lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimuksen analyysivaiheessa olen käyttänyt sisällönanalyysia diskurssianalyysin keinoin. Tämä sopii tutkimuksen luonteeseen, kun vertaillaan eri alueiden asiakirjojen kielellisiä sisältöjä suhteessa toisiinsa sekä valtakunnalliseen asiakirjaan. Tällöin pohdinkin sitä, kuinka paljon omat tulkintani ovat vaikuttaneet tutkimuksen tuloksiin. Tutkijan tulee olla tarkka sekä sensitiivinen siinä, millaiset tulkinnat tuloksiin vaikuttavat (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 45). Omat kokemukseni sekä Pohjois- että Etelä-Suomen kulttuurista voivat heijastua tulkinnoissani, mutta pyrin olemaan objektiivinen.

Lisäksi pohdin tutkimuksen luotettavuuden kannalta aineiston laajuutta. Vertailin tutkimuksessani Pohjois- ja Etelä-Suomen paikallisia varhaiskasvatussuunnitelmia sisällön, kielen sekä kulttuurin kannalta. Valitsin aineistoni mahdollisimman laajalta. Tällöin aineiston sisällössä esiin nousi suurten kaupunkien sekä pienempien kuntien väliset erot sekä kulttuuriset erot – esimerkiksi saamelaisen kulttuurin tuomat näkökannat. Aineistoni laajuus riittää kandidaatin tutkielman raameihin, mutta suurempia eroja syntyisi laajemmasta aineistosta. Onkin mielenkiintoista, kuinka paljon suurempia eroja nousisi esiin koko Suomen kattavasta otannasta. Lisäksi osa paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista oli laadittu pohjautuen vuoden 2016 varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmaan. Pohdin tämän seikan vaikutusta tulosten kannalta. Toisaalta taas käyttämäni vasut ovat asiakirjoja, joiden pohjalta kunnat tällä hetkellä varhaiskasvatustaan toteuttavat, joten pohjautuminen

vanhempaan vasuun ei vähennä tutkimukseni luotettavuutta ja kertoo tämänhetkisestä tilanteesta kunkin kunnan varhaiskasvatuksen kentällä.

5.3 Jatkotutkimusehdotuksia

Tutkimukseni keskittyy kuuden kunnan paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien vertailuun. Tutkimuksessa ei ole käytetty haastatteluja, vaan tulokset nousevat esiin kirjoitetuista asiakirjoista. Jatkotutkimuksessa olisi varmasti mielenkiintoista tarkastella kuntien varhaiskasvatussuunnitelmia käyttäen lisänä kunnissa työskentelevien varhaiskasvatuksen ammattilaisten haastatteluja. Näin saataisiin kirjallisten suunnitelmien lisäksi näkökulmaa niiden toteuttamisesta.

Toisena vaihtoehtona on tietysti laajempi otanta. Kuusi kuntaa on pieni määrä, joten jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista tarkastella paikallisia varhaiskasvatussuunnitelmia laajalti ympäri Suomen. Tällöin tulokset kertoisivat kulttuurieroista koko Suomessa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat laajoja asiakirjoja ja kiinnostavaa olisi tutkia myös varhaiskasvatuksen arviointia, sen suunnittelua, järjestämistä ja toteuttamista.

6 LÄHTEET

- Eerola-Pennanen, P. & Turja, L. 2017. Yhdenvertaisuus ja moninaisuus. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) Valloittava varhaiskasvatus: oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino.
- Eskelinen, M. & Itäkare, S. 2020. ”Pidetään huolta, ettei erotella tyttöjen ja poikien juttuja.” Tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja sukupuolisensitiivisyyttä rakentavat diskurssit paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Varhaiskasvatuksen tiedelehti – JECER 9(2), 197–229. (Viitattu) 14.5.2020. Luettavissa: <https://jecer.org/fi/>
- Itäkare, S. 2015. Vakaumukselliset vasut? Uskonto- ja katsomuskasvatuksen diskursiivinen rakentuminen varhaiskasvatussuunnitelmissa. Varhaiskasvatuksen tiedelehti – JECER 4(2), 134–158. (Viitattu) 16.5.2020. Luettavissa: <https://jecer.org/fi/>
- Jokikokko, K. & Karikoski, H. 2016. Exploring the narrative of a Finnish early childhood education teacher on her professional intercultural learning. Varhaiskasvatuksen tiedelehti – JECER 5(1), 92–114. (Viitattu) 16.5.2020.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 25–50.
- Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. 2001. Varhaiskasvatus muuttuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus, 13–24.
- Kauppinen, A. & Alasuutari, M. 2018. Esiopetusvuoden palvelukokonaisuudet lasten hyvinvoinnin ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen tiedelehti – JECER 7(1), 147–169. (Viitattu) 14.5.2020. Luettavissa: <https://jecer.org/fi/>

- Millei, Z. 2019. Re-orienting and Re-acting (to) Diversity in Finnish Early Childhood Education and Care. *Varhaiskasvatuksen tiedelehti – JECER* 8(1), 47–58. (Viitattu) 16.5.2020. Luettavissa: <https://jecer.org/fi/>
- Mykkänen, J. & Böök, M. L. 2017. Moninaiset perheet ja varhaiskasvatus. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus: oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Tampere: Vastapaino.
- Opetushallitus. 2018. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2018:3a*. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus. 2020a, Viitattu: 17.3.2020.
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>
- Opetushallitus. 2020b, Viitattu: 23.3.2020.
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-pahkinankuoressa>
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2019. *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino: Tampere.
- Pihlainen, K., Reunamo, J. & Kärnä, E. 2019. Lapset varhaiskasvatuksen arvioijina – Lasten mukavina pitämät asiat päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. *Varhaiskasvatuksen tiedelehti – JECER* 8(1), 121–142. (Viitattu) 14.5.2020. Luettavissa: <https://jecer.org/fi/>
- Puroila, A-M. & Karila, K. 2001. Bronfenbrennerin ekologinen teoria. Teoksessa Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.) *Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia*. Jyväskylä: PS-kustannus, 204–226.
- Raittila, R. & Siippainen, A. 2017. *Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö*. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus: oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Tampere: Vastapaino.
- Repo, L., Paananen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M-K., Eskelinen, M., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Hjelt, H. & Marjanen, J. 2018. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2016 toimeenpanon arviointi – Varhaiskasvatussuunnitelmien käyttöönotto ja sisällöt*. Julkaisut 16:2018. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

- Rokka, P. 2011. Peruskoulun ja perusopetuksen vuosien 1985, 1994 ja 2004 opetussuunnitelmien perusteet poliittisen opetussuunnitelman teksteinä. Väitöskirja, Tampereen yliopisto.
- Saamelaiskäräjät 2009. Saamelainen varhaiskasvatussuunnitelma. Inari. Luettavissa: <https://www.samediggi.fi/>
- Saari, A., Tervasmäki, T. & Värri, V-M 2017. Opetussuunnitelma valtiollisen yhtenäisyyden rakentajana. Teoksessa Autio, T., Hakala, L. & Kujala, T. (toim.) Opetussuunnitelmatutkimus: keskustelunavauksia suomalaiseen kouluun ja opettajankoulutukseen. Tampere: Tampereen yliopisto, 83–108.
- Sajaniemi, N., Lounassalo, J. & Savolahti, P. 2019. Varhaiskasvatustiede – kasvamisen tiede. Varhaiskasvatuksen tiedelehti – JECER 8(1), 215–232. (Viitattu) 14.5.2020. Luettavissa: <https://jecer.org/fi/>
- Salminen, J. & Poikonen, P-J. 2017. Opetussuunnitelma pedagogisena työvälineenä. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) Valloittava varhaiskasvatus: oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseittinen neuvottelukunta (TENK). 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki. (Viitattu) 20.3.2020. Luettavissa: <https://www.tenk.fi/>
- UNESCO. 2006. Guidelines on intercultural education. Paris: UNESCO.
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. (Viitattu) 15.3.2020. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Vitikka, E. & Rissanen, M. 2019. Opetussuunnitelma kansallisena ja paikallisena ohjausvälineenä. Teoksessa Autio, T., Hakala, L. & Kujala, T. (toim.) Siirtymiä ja ajan merkkejä koulutuksessa. Opetussuunnitelmatutkimuksen näkökulmia. Tampere: Tampereen yliopisto, 221–245.
- Värri, V-M. 2018. Kasvatus ekokriisin aikakaudella. Tampere: Vastapaino.

Aineisto:

Inarin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. 2019. Inari: Inarin kunta. *58 sivua.*

Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. 2019. Turku: Turun kaupunki.
144 sivua.

Utsjoen kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. Utsjoki: Utsjoen kunta. *38 sivua.*

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma. 2019. Vantaa: Vantaan kaupunki. *112 sivua.*

Varhaiskasvatussuunnitelma. 2018. Tampere: Tampereen kaupunki. *71 sivua.*

Varhaiskasvatussuunnitelma 2017-2019. 2017. Enontekiö: Enontekiön kunta.
14 sivua.